

BESCHEIDEN ONDERWIJSVISIONAIR STELT DAT HET TOCH ECHT ANDERS MOET!

Dolf Jansons heldere kijk op taal- en rekenonderwijs

Aan ambitie geen gebrek. Aan allround kennis ook niet. Dolf Janson weet wat je moet doen als je buiten de taalmethode om met taal aan de slag wilt gaan. En als je meer rendement wilt halen uit de rekenles. Als onderwijsadviseur begeleidde hij meer dan 20 jaar tal van leraren en scholen. Inmiddels timmert hij al een aantal jaren als zelfstandige flink aan de weg. Onlangs verschenen tegelijk maar liefst twee boeken van zijn hand. Een interview met deze bijzondere denker en doener.

UITDAGEND EN FUNCTIONEEL TAALONDERWIJS

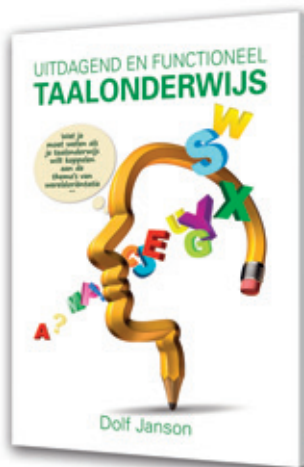
Je had er zin in! Twee nieuwe boeken, en niet over de minste onderwerpen: Uitdagend en functioneel taalonderwijs over thematisch werken met taal en Rekenonderwijs kan anders waarin je kiest voor meer samenhang en een aanpak die de leerlingen centraal stelt. Vanwaar die energie en inspiratie?

Ik kom door mijn werk in veel scholen en merk steeds weer hoe die nadruk op ‘opbrengsten’ leraren huiverig maakt om af te wijken van hun methoden. Ik zie steeds weer hoe de hele groep tegelijk met dezelfde stof bezig is en dezelfde lesjes moet maken.

Differentiatie is verengd tot verschil in de duur van de instructie. Leerlingen worden in drie vaste groepen ingedeeld en ook de methoden onderscheiden drie zogenaamde niveaus. Zo plak je leerlingen dus een etiket op en daar komen ze niet snel weer vanaf. Het gaat dan eigenlijk niet meer over leren.

Zoals we van jou gewend zijn, heb je je uitgebreid gedocumenteerd en maak je jouw keuzes duidelijk kenbaar voordat je een aantal concrete oefeningen en tips geeft. Is het een doeboek of een studieboek? Het is beide. Om te voorkomen dat het alleen gaat over het ‘hoe’ begin ik met het waarom. Je moet eerst een heldere visie hebben

om te durven afwijken van wat lang gewoon leek. Als leraar moet je dat ook kunnen uitleggen aan ouders en aan nieuwe collega's, de bestuurder of de inspectie. Dat waarom helpt steeds om de juiste keuzes te maken en niet terug te vallen in oude gewoontes. Daarnaast gaat het ook over het doen: wat zijn de inhouden en hoe verhouden die zich tot elkaar en hoe zou je die aan de

Uitdagend en functioneel taalonderwijs
Wat je moet weten als je taalonderwijs wilt koppelen aan de thema's van wereldoriëntatie

Dolf Janson

Omvang: 142 pagina's
Prijs: € 24,95
ISBN: 978-94-6342-576-6
Uitgever: Leuker.nu

In dit boek vind je informatie, ideeën en beelden over hoe taalonderwijs uitdagender en tegelijk effectiever kan en waarom. Het doel is taalonderwijs waarin alle leerlingen actief zijn en waarin oefenen heel iets anders is dan een taallesje van de juiste antwoorden voorzien.

orde kunnen stellen. Het is geen receptenboek, want dan zou ik het ambachtelijke van het beroep 'leraar' niet serieus nemen, maar het wijst wel in een bepaalde richting. Juist door in het team samen te werken, samen taalonderwerpen te bespreken (bijvoorbeeld in het kader van de voorbereiding van een thema) en ideeën uit te wisselen, groeit de kwaliteit.

Je schrijft: 'Bovendien is een taalles uit een methode bijna altijd verbonden met schriftelijk werk, waarin de vorm dikwijls dominant is dan het leerproces dat ermee wordt beoogd. Deze constatering maakt het voor teams overigens nog niet vanzelfsprekend om dan direct zo'n methode los te laten.' Waarom denk je dat ze dat nu wel zullen doen?

Ik denk niet dat elke school nu ineens die methode loslaat. Wel hoop ik te stimuleren dat de vanzelfsprekendheid hiermee in teams ter discussie komt. Met name taalcoördinatoren zouden hierin een voortrekkersrol kunnen spelen. Als een team in elke periode tussen twee vakanties eens een week zonder de methode zou gaan werken en zo samen ervaring opdoet met echt afstemmen op de leerlingen, dan kan dat helpen meer stappen in die richting te zetten. Dat stimuleert de durf, maar maakt ook bewust welke kennis nog verder ontwikkeld moet worden.

Door het taalonderwijs te verbinden met het thematisch onderwijs denk je dat taal veel meer gaat leven bij de leerlingen. Maar leraren zijn daar over het algemeen best huiverig voor. Waarom is de vrees onterecht?

Taalgebruik moet betekenisvol zijn, en taalvaardigheid vergroten en over taal leren moeten daarom niet doodlopen in een incidentele oefening. Door een breder thema als context te gebruiken, ervaren de leerlingen wat het nut of effect is van hun taalgebruik. Wie bijvoorbeeld binnen dat thema iemand wil gaan interviewen, moet goede vragen bedenken. Wat goede vragen zijn snap je beter als je die echte situatie voor ogen hebt. Door die vragen vervolgens ook te gebruiken, leren ze wat wel en niet werkte. Die ervaringen leggen ze vast in hun logboek, zodat ze daar een volgende keer op kunnen voortbouwen, maar ook anderen daarover adviseren.

Waarom denk je dat de leeropbrengsten uiteindelijk veel hoger zullen zijn als je kiest voor deze vorm van thematisch werken in een betekenisvolle context?

Als elke leerling mag uitgaan van de eigen voorkennis en altijd

oefent voor een eigen haalbaar doel dan zullen de effecten groter zijn. Nu is vaak het doel 'de bladzij moet af', ongeacht of je die stof al beheerste of er nog niet aan toe was. Bovendien is voor veel taaldoelen overleg en actief uitproberen noodzakelijk. Dat werkt heel anders dan stil en alleen de voorgedrukte opdrachten invullen.

Taalgebruik moet betekenisvol zijn, en taalvaardigheid vergroten.

Je introduceert en passant ook een aantal nieuwe aandachtsvelden. Je geeft mondelinge taalvaardigheid een veel prominentere plaats en ook het schrijven van teksten krijgt een andere rol toebedeeld en stijgt wezenlijk uit boven het niveau van het traditionele opstel. Waarom doe je dat?

Mondeling taalgebruik is een vaardigheid die elke leerling nodig heeft. Het stimuleert de taalontwikkeling, maar is bovendien buiten de school de belangrijkste vorm van taalgebruik. Leerlingen moeten zich daar zeker in voelen, maar ook in staat zijn hun taalgebruik af te stemmen op de mensen met wie ze communiceren en de situatie waarin dat gebeurt. Heel basaal dus. In een tijd van social media is schrijven heel gewoon geworden. In veel gevallen ligt dat taalgebruik dicht bij het mondeling taalrepertoire.

Schriftelijk taalgebruik is in het maatschappelijk verkeer en bij vervolgoopleidingen ook een belangrijke vaardigheid. Het ervaring opdoen met het zelf schrijven van verschillende soorten teksten met verschillende doelen en doelgroepen, maakt het ook beter mogelijk teksten van anderen te doorzien en te begrijpen.

REKENONDERWIJS KAN ANDERS

En toen dacht je: en het rekenonderwijs moet ook op de schop. Waarom vind je dat het anders moet?

Te vaak oefent men nu voor de toets, maar dat gaat nauwelijks over het denkproces dat bij leren rekenen hoort. Bovendien maakt men rekenen veel moeilijker dan nodig is, door het helemaal op te splitsen in losse onderdelen, in plaats van juist de samenhang te laten ontdekken en gebruiken.

Hoe komt het dat we misschien tegen beter weten in zulke trouwe methodevolgers zijn?

Leraren hebben misschien te weinig zelfvertrouwen. Pabo-studenten blijken het meest te leren van hun stagescholen, blijkt uit onderzoek. Daar zien ze op de meeste scholen iedereen braaf volgen wat in de methode staat. Methodes maken al onderscheid tussen drie 'niveaus' en zeggen rekening te houden met de referentieniveaus. Dat stimuleert leraren niet om zelf de regie ter hand te nemen. Daarbij komt dat schriftelijk werk rust creëert en de indruk wekt dat de leerlingen taakgericht bezig zijn. Voeg daarbij het bestaan van het antwoordenboek, waarmee controle kan plaatsvinden, en dan lijkt alles gericht te zijn op het bereiken van opbrengsten. Het blijft alleen wel lastig dat die leerlingen zo verschillen.

Ook besteed je veel meer aandacht aan de rol van taal en de daarbij behorende beelden in het rekenonderwijs. Waarom doe je dat?

Rekenen kan niet zonder taal. De kinderen die op school komen, kunnen immers al praten en hebben ervaringen met aantallen, getallen en cijfers, zonder dat ze die verbinden met zoiets als 'rekenen'. Die woorden spelen een voorname rol. Neem het verschil tussen getallen en cijfers: dat is essentieel om erover te kunnen communiceren en ermee te handelen. De handelingen die je kunt weergeven met het teken + kun je met heel verschillende woorden aanduiden. Die woorden leiden wel tot zo'n formule, maar kunnen qua handeling behoorlijk verschillen. Om daar flexibel mee te kunnen omgaan moeten de leerlingen daarmee actief zelf aan de slag.

Je zegt: 'Kritisch en flexibel omgaan met de gebruikte rekenmethode zou al een belangrijke start voor zo'n andere benadering kunnen zijn.' Hoe moeten we dat zien?

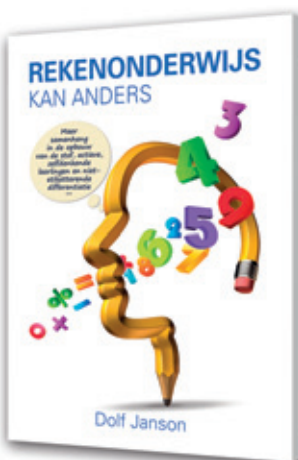
Als je leerlingen een opdracht uit zo'n werkboek laat maken, moet je eerst weten of het uitvoeren daarvan aansluit bij het doel waaraan die leerling toe is en of de vorm helpt om dat doel te bereiken. Zo is het alleen en schriftelijk maken (= antwoorden invullen) in heel veel gevallen niet zinvol. Samen met een maatje zo'n opdracht alleen mondeling uitvoeren heeft dan meer effect, omdat het gaat om het herkennen of om het verder verkorten van

de procedure van uitrekenen.

Daarin zit de vooruitgang, niet in het antwoord. Dat betekent dat als de inhoud en/of de vorm niet past bij een leerling, het niet effectief is om dat door die leerling te laten maken. De leerlingen moeten niet worden beziggehouden, want ze komen om te leren.

Ook nu is de leraar weer de sleutelfiguur. 'In een niet-lerende organisatie willen leraren vooral blijven doen wat tot dan toe werkte. In een lerende organisatie willen leraren leren doen wat ertoe doet. Ook als ze (nog) niet precies weten hoe dat gaat.' Wat verwacht je van hen?

Ze moeten zich realiseren wat ze tot dan toe vanzelfsprekend vonden aan hun rol ten opzichte van die van de leerlingen. Ook is het van belang dat zij zich realiseren in hoeverre zij zo boven de stof staan dat ze door observatie van en in gesprek met leerlingen kunnen herkennen waar deze zich bevinden in hun leerproces en binnen de domeinen van rekenen. Op basis van dat beeld moeten

Rekenonderwijs kan anders

Meer samenhang in de opbouw van de stof, actieve zelfdenkende leerlingen en niet-etiketterende differentiatie

Dolf Janson

Omvang: 112 pagina's

Prijs: € 24,95

ISBN: 978-94-6342-575-9

Uitgever: Leuker.nu

In dit boek vind je informatie, ideeën en beelden over hoe het rekenonderwijs anders kan en waarom. Het doel is een rekenles waarin alle leerlingen actief zijn en waarin oefenen heel iets anders is dan een opgegeven taak maken.

Geen losse flodders, stel je voor. Je kiest voor een benadering waarin de kennis van de leerling voldoende samenhang vertoont. Waarom vind je dat zo belangrijk?

Dat heeft te maken met de werking van het brein. Leren is het veroorzaken of versterken van verbindingen in de hersenen. Door uit te gaan van samenhang in de stof en het uitlokken van samenhang met de voorkennis, is de garantie dat er echt sprake is van leren en dus van sterke verbindingen in het brein, het grootst.

zij vooral zichzelf gaan oefenen in ander gedrag, in observaties en gesprekjes, in nieuwsgierige vragen stellen in plaats van gaan uitleggen en zo proberen grip te krijgen op zowel de stof als de daarmee samenhangende leerprocessen. Het boek geeft allerlei aanknopingspunten om hiermee aan de slag te gaan. Natuurlijk is samenwerken, samen voorbereiden en bij elkaar kijken belangrijk om met en van elkaar te kunnen leren. Dat is ook een vorm van professionalisering en mag dus als studietijd worden gefaciliteerd ...

Men maakt rekenen veel moeilijker dan nodig is.

Je trekt flink van leer tegen de 'vaste groepen' in de klas. Voor leerlingen die nog niet toe zijn aan het betreffende leerdoel 'is verlengde instructie fruikend'. Ook nu weer geldt: de behoefte van de leerling staat centraal en de leraar moet hier flexibel mee omgaan. Een principieel uitgangspunt?

Ja, dit is principieel. Leerlingen verschillen en dat mag. De consequentie is dat ze niet op hetzelfde moment en in hetzelfde

tempo met dezelfde stof bezig kunnen zijn. Natuurlijk zijn er kleinere subgroepjes samen te stellen van kinderen die met hetzelfde onderdeel beginnen. Maar, dat worden nooit vaste groepjes. Per onderwerp en per fase zullen kinderen verschillende behoeften hebben: aan gerichte informatie, aan ervaringen, aan oefenvormen, aan tijd. Wel is het belangrijk dat er steeds de mogelijkheid is van samenwerken/overleggen met een ander, en ook dat kan een wisselend persoon zijn, afhankelijk van wat de rol van die ander moet zijn.

Is er in Rekenonderwijs kan anders sprake van een evolutie of van een revolutie?

Dat is meer een kwestie van beleving. Voor mij is het evolutie, het serieus nemen van de consequenties van wat je wilt op school. Luc Stevens begon in de jaren '90 met adaptief onderwijs en die drie psychologische basisbehoeften. Iedere leraar kent die woorden en onderschrijft vaak ook de achterliggende bedoeling, maar nu wordt het tijd het ook echt te gaan doen. Dat kan door sommigen als een omwenteling ervaren worden. Dat is ook goed te begrijpen, want de verhoudingen gaan wel kantelen. De leerlingen worden uitgangspunt, de leerstof staat daarbij centraal en de vorm en de organisatie zijn daaraan volledig ondergeschikt.

DEEL MOOIE ERVARINGEN

Via de site www.hettaallab.nl kunnen mooie ervaringen worden gedeeld en gerezen vragen beantwoord. Als er belangstelling voor bestaat, wordt de maandelijkse nieuwsbrief rond spelling verbreed naar taal.

TEKST FRANK STIENISSEN
FOTOGRAFIE SHUTTERSTOCK